

Népdal:

A magyar népi műveltség csúcsa, kivirágzása a népdal. A népdalnak, mint minden népi alkotásnak, fő jellemzője a személytelenség, névtelenség. Nem árulkodik szerzőjéről, alkotója megmarad örök névtelenségben. Azt gondolnánk, hogy a népdalt akkor biztosan a nép szerezte.

Bartók Béla szerint nincs jogunk arra következtetni, hogy valaki magától kitalálta ezeket a dalokat, valószínűbb, hogy a dal közösen, szinte észrevétlen munkával alakul, csiszolódik, és mivel a nép elfogadja magáénak, ezért sokan és sokszor éneklük.

Egy német utazó megkérdezett egyszer egy ruszin parasztembert, hogy ő csinálta-e azt a dalt, amit énekelt, mire az csodálkozó nevetéssel válaszolta: - Ilyet senki sem csinál, ellenben mindenki tudhat.

A népnek nincs irodalomtörténeti igénye, a népi szerzők nem vágnak halhatatlanságra. A magyar népdalban nem egy-egy egyénnek, hanem az egész népnek a lírája, önvallomása fejeződik ki. A legnagyobb szépsége és varázsa a népdalnak, hogy egyszerre fejezi ki az énekes legszemélyesebb vágyait, érzelmeit, de egyben a nép vallomása az életről, szerelemről, halálról, létünk alapvető kérdéseiről. Ezért maradhat örökre a magyar nép lelki vonásainak leghívebb tükre, legjobb ismertetője a népdal, amelyben az egész nép énekel.

A magyar népdal szerkesztési elvének van egy különös vonása, amikor értelmileg egymástól független versszakok nagy számban követik egymást, ugyanarra a dallamra. Azok a népdalgyűjtők, akik csak a szöveget jegyezték le, sokszor tanácstalanul álltak a jelenség előtt, hiszen a strófák szeszélyesen, kanyarogva követik egymást. Viszont ezeket a szeszélyesen ugráló strófákat összefogja a dallam, az éneklő nép jókedve és az éneklés helyzete. Ez a varázslatos hullámvázis kizárólag a népdal sajátossága, szerkesztői ötlete, ilyenrel egy költő sem merne kísérletezni.

A magyar népzene lényegesen eltér a körülöttünk élő népek dallamvilágától, ez az ötfokú, pentaton dallamvilág állandó variálódása, erős díszítettsége különleges.

A magyar népdalok előadásának sajátosságai, hogy a dalokat egy szólamban éneklük, általában zenekíséret, hangszer nélkül. Előadása egyszerű, nyugodt, még a legszomorúbb dalokat is póztalanul, gesztus és mimika nélkül éneklük. Az idősök éneke ma sokszor furcsán hangzik, mert más gégebeállítással énekeltek, érdekes, magas, éles hangon.

A fiatal lánynak dicsőség volt, ha szép, erős hangon, egyénien tudott énekelni, de asszony korában, első gyermeke születése után már nem illett énekelnie, csak a kisbabának, vagy ünnepi alkalmakkor.

A házas férfiaknak is csak mulatozáskor illett énekelni, bár velük nem voltak olyan szigorúak a szabályok.

Van azonban a magyar népdalnak egy olyan különleges műfaja, amelyet csak és kizárólag nők énekeltek, ez a *sirató*. A siratónak különleges, szertartásos dallama és szövege van, ami alkalmanként a helyszínen rögtönözve születik. A halott mellett virrasztva, annak elvesztése miatti fájdalom, keserűség eléneklése. A szöveg és a dallam is közel áll az élő beszédhez, zokogva szólítgatja ismételt mondatokkal a halottat. Őszintén, a legbelsőbb érzéseket elmondva, szívét teljesen kitérve vallanak a halotról. Soha nincs zenekísérete.

Sebestyén Márta, világhírű népdalénekesünk

Népzene:

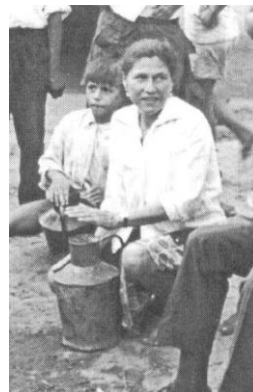
A magyar népi kultúra egyik sajátossága, hogy a népdalaink gazdagságához képest, viszonylag kevesebb a hangszeres népzene. De nehogy azt gondoljátok, hogy a magyar parasztok nem szerették a zenét, nagyon is szerették, csak éppen a bonyolult zeneszerszámokhoz nem értettek. A nép évszázadokon keresztül maga készítette az egyszerű hangszereket, a kürtöt, a sípot, a dudát és inkább ezeken játszott.

Hangkeltő eszközök csoportosítása a hangforrás szerint.

A hangforrás: rezgő fa vagy fém:

Ezek a hangszerek elsődleges funkciója nem a hangkeltés, hanem a ritmuskíséret.

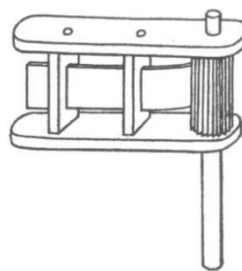
1. **kanna**: Fémből készült vizeskanna, amelynek száját ütögetve dobszerű hang keletkezik. A kanna fenekének pattingatásával lehet a hangot kombinálni.

2. **kanalazás**: Két fém evőkanalat tartanak egymásnak háttal és ezeket ütögetik össze a combon.

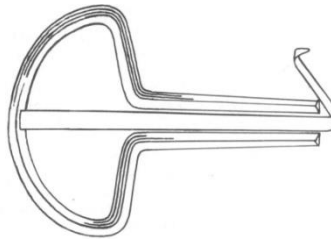
3. **kereplő**: Fából készült, forgó eszköz, amelyben egy fa nyelv pörög, így ad ki kattogó hangot. Elsősorban arra használták, hogy a szőlőben elkeressék a gyümölcsöt lopkodó madarakat, de ritmushangszerként is szóba jöhetett.

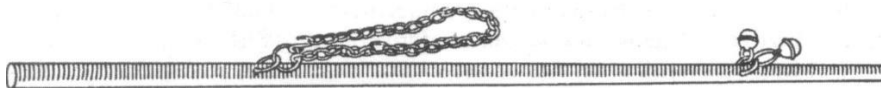
4. **facimbalom**: A xilofon olyan változata, melynek hangzó rúdjai keményfából készültek és a cimbalom skálabeosztása szerint vannak elrendezve.

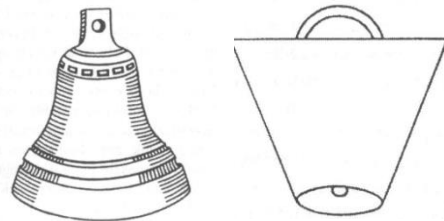
5. **doromb**: Egykor a gyerekek használták leginkább, cigány kovácsok készítették és vándorárusok árulták fillérékért. Apró, fém hangszer, amelynek keretének egyik végéhez rögzítettek egy vékony acélnyelvet és úgy játszottak rajta, hogy a keretet szájba véve, az acélnyelvet pengetve adtak ki bűgő hangot.

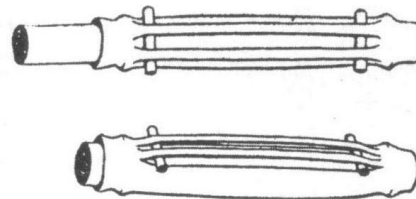
6. **láncos bot**: Közöséges pásztorbot, melynek oldalán láncdarabok, fémkarikák, csengők lógnak. A regös és betlehemmezős csoportok használták elsősorban.

7. **csengő és kolomp**: Az emberiség legősibb hangszerei közé tartozik. A hangsor szerint hangolt, különböző nagyságú csengőkből, kolompokból áll.

8. **kukoricahegedű**: Két bütyök közötti részt vágnak le a kukoricából, cirokszárból vagy nádából. A húrjait a héjából hosszában felvágják és kipeckelik. Ezt a vonóval dörzsölik, így ad ki nyiszogó hangot.

A hangforrás: rezgő hártya:

1. **dob**: Különböző anyagból készített keretre feszítettek bőrt és ezt vagy ütögették, vagy a bőrbe középre szúrt bot mozgásával adtak ki hangot.
2. **nádduda**: Száraz nádcsőből készül, 20-30 cm hosszú, a nád felső héját vágják le óvatosan, hogy a belső hártája ép maradjon. Ezzel a hártájával adják ki a hangot.

A hangforrás: rezgő húr:

1. **Citera:** Húros, fából készült hangszer, a húrokat pengetik, énekelni és táncolni is lehetett a hangjára, de a tollfosztóban a fonóban és más munka mellett is szívesen hallgatták. A Dél-Tiszántúlon tamburának nevezik. A szegényebb paraszti rétegek kedvelt hangszere.

2. **Cimbalom:** Lábon álló, fából készült a hangszekrénye, ezen helyezkedik el a sok húr, amit ütővel szólaltatnak meg. Elsősorban a cigányzenekarokban volt használatos.

3. **Koboz:** Rövid nyakú, fél körtéhez hasonlító, gömbölyű hasú, a lanttal közeli rokon, húros, pengetős hangszer.

4. **Tekerő, nyenyere:** Teste a cellohoz hasonlít, húrjait nem pengetővel vagy vonóval szólaltatják meg, hanem egy fakerék mozgatásával. Sajátságos recsegő ritmuskíséret játszható rajta. Lakodalmakba, disznótorokba hívták meg megszólaltatóját, általában és lehetőség szerint egy klarinétos társult mellé.

5. **Hegedű:** Fa testű, húros hangszer, amelyet vonó segítségével szólaltatnak meg. Hosszú tanulást és gyakorlást kíván használata. Önmagában, párban vagy más hangszerekkel együtt játszottak rajta. Az egész világon ismerik a híres magyar hegedűjátékot és népszerűsége töretlen.

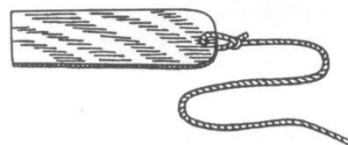

6. **Gardon:** Teste fából készült, 3-4 húrja van, amelyet ütögetnek és csipkednek. A hegedű kísérője és általában nők játszanak rajta. Házaspárok szoktak így összeállni, a férfi hegedül, a nő gardonon játszik mellette.

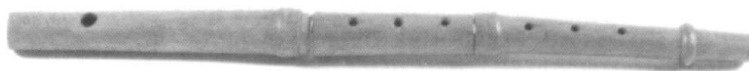

A hangforrás: rezgő levegő:

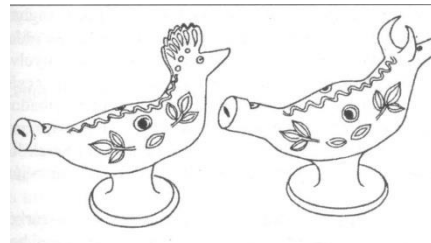
1. **Búgattyú:** 20-40 cm hosszú, 3-10 cm széles és 3-7 mm vastag falemez, aminek egyik végére lyukat fúrnak, ebbe zsineget kötnek. A zsineg segítségével erősen megpörgetik a levegőbe, így ad ki zúgó, búgó hangot.

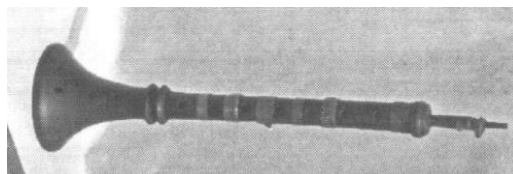
2. **Furulya:** Bodza vagy juharfából faragott, jellegzetes magyar hangszer. Férfiak játszottak rajta és általában maguknak készítették a hangszerüket. Gyönyörűen faragták, díszítették. Tánc alá csak a csángók használták, máshol inkább önmaguk szórakoztatására fújták.

3. **Cserépsípok, okarinák:** Agyagból készítették fazekas mesterek, különböző formákban. Tetszőleges számú lyuk beszúrásával alakították ki a hangsort.

4. **Tárogató:** Fából készült, 30-40 cm hosszú, tölcser végű hangszer. A fúvókája rézcső, amelybe kettős nyelvecskét helyeztek.

5. **Nádsíp:** Ezerestendős múltja van az egyszerűen, könnyen és gyorsan elkészíthető nádsípnak. Igénytelensége miatt csak akkor használták, ha más megbecsültebb hangszer – furulya, duda – nem volt kéznél. Nádból készült, annak belsejét kiszedték, egyik végébe nyelvet raktak és hat nyílást fúrtak bele.

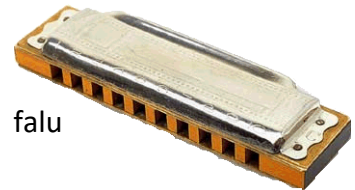

6. **Duda:** Az egész országban elterjedt, igen kedvelt hangszer volt. Állatbőrből készült a levegőtartó része, ehhez kapcsolódott a fából faragott síprész. A síprészt sokszor gyönyörűen kifaragták állat vagy emberfejű mintára. Csak férfiak játszhattak rajta, kísérője lehetett egy hegedű, de két dudás sosem játszott egyszerre. /Innen ered az a mondás, hogy: Két dudás nem fér meg egy csárdában./

A levegőtartó állatbőr legtöbbször kecskebőr, de lehetett borjúbőr, kutyabőr, sőt előfordult farkasbőrből készült is. Előbb telefújták levegővel ezt a bőrballont, majd a hónaljuk alá fogva, összenyomva, az abból kinyomott levegő segítségével szólaltatták meg a furulyára hasonlító síprészt.

7. **Harmonika:** A magyar nép között nem vált hagyományossá, csak a szájharmónikát ismerte a falusi nép. Leginkább a búcsúban vásárolták gyerekeknek. A falu zenei életében nem jutott említésre méltó szerephez.

8. **Kanászkürt:** Anyaga a szürke marha szarva. A 60-80 cm hosszú szarv hegyes végéből 8 cm-nyit levágnak és átfúrják. Nem dallamot fújtak rajta, hanem jelzésre szolgált a hangja. A kanászok fújták, amikor elindultak a falun keresztül kihajtani az állatokat. Jelezték a gazdáknak, hogy elindíthatják az állataikat. Ugyanígy megfújták, mikor este visszahozták a legelőről az állatokat. Pásztorünnepeken is használták, ilyenkor többen összeálltak és dallamot is tudtak rajta játszani, a különböző hangú kürtökön.

Házi feladat: Kérlek, keresd meg az interneten Pál Pista bácsit, aki nagyon híres dudás volt! Nézz meg róla egy videót és írd róla 5 mondatot a füzetedbe!